

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—ਪੁਆੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ

[ਨਾਟਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਜੋ ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਟਕਕਾਰ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਤੋਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—]

“ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ। ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪੰਜਾਬ-ਹਰਿਆਣੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਤਰੇੜ ਪਈ ਹੈ—ਉਸ ਦੀ ਪੀੜ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਖਿਆਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਦੇ ਦਿਲ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੁਖਦਾਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵੀ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਗਰਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗੋਲਵੜ੍ਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਪੰਜ ਹਿੰਦੂ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ—ਉਗਰਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਿੰਡ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਗਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ—ਉਗਰਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਰੋਜ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ ਘਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਿਨ 20 ਜੂਨ 1986 ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਾਟਕਕਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਹੱਕ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡੇ। ਨਾਟਕ ਵਿਚ 27 ਜੂਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬਿਜਲੀ ਕਾਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਬੰਦ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਮੇ ਹੀ ਐਸੀ ਉਮੀਦ ਦੀ ਕਿਰਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣਗੇ—ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਿਰਫ਼ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ

ਖੇਤ ਦੇਣੇ ਇਕ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਾਲੇ ਹੀ ਲੋਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕੋਰਸ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

ਕੋਰਸ : ਹਾੜੇ ਹਾੜੇ ਹਾੜੇ
ਸ਼ਹਿਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ
ਪਾਏ ਕਈ ਪੁਆੜੇ
ਪੁਆੜੇ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦੇ
ਜੇ ਭਾਈ-ਭਾਈ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜੇ
ਭਾਈ-ਭਾਈ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜੇ
ਹਿੱਸਾ ਵੱਧ ਲੈਣ ਦੇ ਮਾਰੇ
ਹਿੱਸਾ ਵੱਧ ਕਿਉਂ ਮੰਗਦੇ
ਲਾਏ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਲਾਰੇ
ਲੀਡਰ ਲਾਰੇ ਕਿਉਂ ਲਾਉਂਦੇ
ਗੱਦੀਆਂ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਮਾਰੇ
ਲੋਕੋ ਹੋਸ਼ ਕਰੋ
ਇਹ ਗੱਦੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਨੇ ਪੁਆੜੇ।

(ਕੋਰਸ ਦੀ ਇਸ ਬੋਲੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨ ਪਾਤਰ ਨਾਚ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਖੁੱਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮਜ਼ਮੂਆ ਹੋਵੇ।)

ਆਵਾਜ਼ : (ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਤੋਂ)

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਘਰ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਗੜ੍ਹ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਆੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ?

ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ : (ਵੱਡੀ ਸਾਰ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ?

ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ : (ਪਹਿਲੀ ਵਾਲੀ ਮੁਦਰਾ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ?

ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ : (ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਬਰਨਾਲਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦੈ ?

ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ : (ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।)
ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਚੰਗਾ ਲਗਦੈ ?
ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ : (ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।)
ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜੀਵ ਚੰਗਾ ਲਗਦੈ ?
ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ : ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਹਾਂ...(ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਹੀ ਮੁੰਡਾ ਹੈ।)
ਨੋਟ : ਇਥੇ ਐਕਸ਼ਨ ਫਰੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਧੁਨ ਵਿਚ ਕੋਰਸ ਦੀ
ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਕੋਰਸ : ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਬਰਨਾਲਾ ਲੈਣ ਆਇਆ
ਬਰਨਾਲਾ ਦਿਲ ਦਾ ਕਾਲਾ
ਬਰਨਾਲੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਈ ਹਾਂ ਮੈਂ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ
ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਨਾ ਜਾਏ—ਘੁੰਡ ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ ਜਾਏ
ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਜਾਏ—ਪੈਰ ਪੁੱਟਿਆ ਨਾ ਜਾਏ
ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਬਰਨਾਲੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਬੰਸੀ ਲਾਲਾ ਲੈਣ ਆਇਆ
ਲਾਲਾ ਲਗਦਾ ਸਾਲਾ...ਲਾਲੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਈ ਹਾਂ ਮੈਂ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ
ਬੂਹਾ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਜਾਏ...ਪੈਰ ਪੁੱਟਿਆ ਨਾ ਜਾਏ
ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਮੈਂ ਲਾਲੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਮਾਹੀ ਦਿੱਲੀਉਂ ਆਪ ਲੈਣ ਆਇਆ
ਮਾਹੀ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਰਾਹੀ—ਮਾਹੀ ਵੇਖ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਚੜ੍ਹਿਆ ਈ ਚਾਅ
ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਵੀ ਜਾਏ—ਘੁੰਡ ਚੁੱਕਿਆ ਵੀ ਜਾਏ
ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਿਆ ਵੀ ਜਾਏ—ਪੈਰ ਪੁੱਟਿਆ ਵੀ ਜਾਏ
ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਮੈਂ ਮਾਹੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਜਾਣਾ
ਨੋਟ : ਕੋਰਸ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਨਾਰ ਵਾਂਗ
ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਫਰੀਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਸੋਹਣਾ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ
ਦੂਜੀ ਆਵਾਜ਼ : ਲਾਲ ਰੰਗ ਹਦਵਾਣੇ ਦਾ...(ਹਰਿਆਣਵੀ ਵਿਚ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਹਰਿਆਣੇ ਕਾ।

*(ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਦੋ ਪਾਤਰ ਇਕ ਚਿੱਟੀ ਟੋਪੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਨੀਲੀ
ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਆ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਦਾ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ
ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਨਾਅਰੇ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ
ਲੜਾਈ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਐਕਸ਼ਨ ਫਰੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)*

ਆਵਾਜ਼ : ਛੋਰੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ...ਮੁੰਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ
 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੋਨੋਂ ਪੱਟੇ—ਤੇਰੇ ਸ਼ਬਾਬ ਦੇ
 ਲੱਖ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਆਉਣ ਸ਼ਬਾਬ—ਭਾਵੇਂ ਆਉਣ ਹੁਸਨ ਦੇ ਹੜ੍ਹ
 ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—ਤੂੰ ਹੈਂ ਪੁਆੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ

ਨੋਟ : ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੋਅ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ...ਦੂਸਰੀ
 ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕੋਰਸ : ਆਰੀ ਆਰੀ ਆਰੀ
 ਸ਼ਹਿਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ
 ਨਾਲ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਯਾਰੀ
 ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਕਿੰਝ ਬਣਦੇ
 ਇਹ ਨੇ ਖਾਂਦੇ ਮਾਲ ਸਰਕਾਰੀ
 ਮਾਲ ਲੋਕੋ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦਾ
 ਛਿੱਲ ਲਹਿੰਦੀ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ
 ਮਾਲ ਲੋਕੋ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦਾ
 ਭਾਰੀ ਭਾਰੀ ਭਾਰੀ
 ਸ਼ਹਿਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ
 ਨਾਲ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਯਾਰੀ

*(ਤਿੰਨੋਂ ਪਾਤਰ ਤਿੰਨ ਸਖਤ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ
 ਹਨ। ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਹਰ ਇਕ ਕੋਲ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ
 ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ—ਤਿੰਨੋਂ ਬਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੁਕਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ—ਉਹ
 ਬੇਬਸੀ ਵਿਚ ਮਾਯੂਸੀ ਭਰੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਖਲੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)*

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—
 ਪੱਥਰ ਤੂੰ ਪੱਥਰ ਤੇਰੇ ਘਰ
 ਪੱਥਰ ਤੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ
 ਪੱਥਰ ਤੇਰੇ ਅਫ਼ਸਰ
 ਹੈਂਕੜਬਾਜ਼ ਤੇ ਮਗਰੂਰ
 ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ
 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
 ਪੱਥਰ ਹੈ ਤੇਰੀ ਬੁਨਿਆਦ
 ਟਕਰਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੀ ਹਰ ਫ਼ਰਿਆਦ

ਨੋਟ : ਇਸ ਦਰਮਿਆਨ ਤਿੰਨੋਂ ਅਫ਼ਸਰ ਇਕ ਕਲੱਬ ਘਰ ਦੀ ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ
 ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੋਅ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਤਰ ਰੰਬਾ

ਨਾਚ ਕਰਦਾ ਹੈ—ਦੂਜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਤਾਸ ਖੇਡਦੇ ਹਨ।

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—
ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਲੁੱਟੇ ਗਏ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਪੁੱਟੇ ਗਏ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਮਰ
ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੁਝ ਤਾਂ ਕਰ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—
ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ
ਤੂੰ ਕੰਨ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—
ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਖੀਏ ਤੂੰ ਪੁਆੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ

*(ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਫਰੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਕੋਰਸ ਵੱਲੋਂ
ਸੰਗੀਤ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ
ਪਾਤਰ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਤੇ ਚਿੱਟੀਆਂ
ਟੋਪੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਕਾਲੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਲਾਈ ਮੰਚ 'ਤੇ
ਆਉਂਦੇ ਹਨ।)*

ਕੋਰਸ : ਦਾਣੇ ਦਾਣੇ ਦਾਣੇ
ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਲੀਡਰ ਕਾਣੇ
ਲੀਡਰ ਕਿੰਝ ਬਣਦੇ
ਲਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਲਾਰੇ
ਉਏ ਲਾਰੇ ਕਿਉਂ ਲਾਉਂਦੇ
ਲੋਕ ਛਲਣ ਦੇ ਮਾਰੇ
ਓਏ ਲੋਕ ਨੇ ਕਿੰਝ ਛਲਦੇ
ਪਾ ਨੀਲੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਣੇ
ਲੋਕ ਨੇ ਇੰਝ ਛਲਦੇ
ਬਾਣੇ ਬਾਣੇ ਬਾਣੇ
ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਲੀਡਰ ਕਾਣੇ

ਨੋਟ : ਇਸ ਕੋਰਸ ਦਰਮਿਆਨ ਉਹ ਮੰਚ 'ਤੇ ਇਕ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਕੇ ਵਾਪਸ
ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—ਮੰਚ ਖ਼ਾਲੀ ਹੈ।

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—ਤੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਗੜ੍ਹ

ਦੰਡੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਘਰ
ਕੁਰਸੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜੋ ਦੀਨ ਵੇਚਦੇ
ਕੁਰਸੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜੋ ਦੀਨ ਵੇਚਦੇ
ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਕੁਫ਼ਰ ਤੋਲਦੇ
ਲਾ ਲਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਲਦੇ
ਇਹ ਹਨ ਮੰਡੀ ਦਾ ਵਿਕਾਊ ਮਾਲ
ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਖਾਈ ਗੁੱਥੀ
ਚੱਲ ਪਏ ਉਹਦੇ ਨਾਲ

(ਪਹਿਲੀ ਲੈਅ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਪਿੱਛੇ
ਐੱਮ.ਐੱਲ.ਏਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ—ਸੰਗੀਤ ਬੰਦ ਹੋਣ
'ਤੇ ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਨੂੰ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਭਜਨ ਸਿਆਂ
ਤੂੰ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ...ਸੱਜਣ ਸਿਆਂ ਤੂੰ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ
ਦਾ ਲਾਲਟੈਨ...ਗੱਜਣ ਸਿਆਂ ਤੂੰ ਫ਼ੌਜੀ ਬੋਰਡ ਦਾ ਲਫਟੈਨ...(ਬਾਕੀਆਂ
ਨੂੰ) ਤੁਸੀਂ ਵ ਆਵੋ ਢਾਣੀ ਦੀ ਢਾਣੀ।

ਆਵਾਜ਼ : ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਇਹ ਢਾਣੀ ਕਿਥੇ ਹੈ ਲਾਣੀ ?

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ : ਸੱਜਣ ਜੀ...ਇਹ ਲਹਿਰਾਂ ਗਿਣਨ ਤੇ ਲਾਣੀ

ਕੌਰਸ : ਤਾਣੀ ਤਾਣੀ ਤਾਣੀ
ਫ਼ੌਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ
ਅਸੀਂ ਲਹਿਰਾਂ ਗਿਣਨ ਤੇ ਲਾਣੀ

(ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਐਕਸ਼ਨ ਫ਼ਰੀਜ਼)

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—
ਤੇਰੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ
ਤੇਰੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਰੋਕ ਗਾਰਡਨ
ਪਰ ਤੇਰੀ ਸਿਫ਼ਤ ਇਕ ਹੈ ਹੋਰ
ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਦਮ ਹੈ ਰੱਖਦਾ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਵੱਡਾ ਚੋਰ
ਏਸੇ ਲਈ ਹੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਕੋਠੇ ਚੜ੍ਹ
ਤੂੰ ਹੈਂ ਹਰ ਪੁਆੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ।

ਕੌਰਸ : ਤਾਣੀ ਤਾਣੀ ਤਾਣੀ
ਫ਼ੌਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ

ਲਹਿਰਾਂ ਗਿਣਨ ਤੇ ਲਾਣੀ

ਨੋਟ : ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਇਸੇ ਲੈਅ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕਦਮ ਭਿਆਨਕ ਸਾਜ਼ ਵੱਜਦਾ ਹੈ...ਫੇਰ ਚੀਕਾਂ...“ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਏ...ਫਿਰ ਇਕਦਮ ਸੰਨਾਟਾ ਤੇ ਤਬਲੇ ਦੀ ਠਾਪ ਨਾਲ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਗੋਲਵੜ੍ਹ ਦਾ ਸੀਨ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕਾਮੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੋ ਉਗਰਵਾਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਢੱਕੇ ਹਨ, ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਲੈਅ—

ਆਵਾਜ਼ : ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—
ਸੁਣ ਕੀ ਬੀਤਿਆ ਗੋਲਵੜ੍ਹ
ਹਾਂ ਹਾਂ ਕੀ ਬੀਤਿਆ ਗੋਲਵੜ੍ਹ
ਕੁਝ ਬਿਜਲੀ ਕਾਮੇ ਘਰੋਂ ਆਏ
ਦਫਤਰ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੰਮ 'ਤੇ ਲਾਏ
ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਜਾਏ
ਏਨੇ ਵਿਚ ਦੋ ਉਗਰਵਾਦੀ ਆਏ
ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਟੇਨ ਲੈ ਸਭ ਡਰਾਏ
ਸਿੱਖ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਬਿਠਾਏ
ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਨ ਚੜ੍ਹਾਏ
ਆਖਣ ਅਸੀਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਜਾਏ
ਜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬਦਲੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵੀ ਜਾਏ
ਲਹੂਆਂ ਦੀ ਦਿਆਂਗੇ ਨਦੀ ਵਗਾਏ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਦਾ
ਲਹੂ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਦਾ

ਕੋਰਸ : ਤੋਸ਼ੇ ਤੋਸ਼ੇ ਤੋਸ਼ੇ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਮਾਰੇ ਗਏ ਕਈ ਲੋਕ ਬੇਦੋਸ਼ੇ
ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਕਿਉਂ ਮਰਦੇ
ਇਹ ਮਛਰੇ ਫਿਰਕੂ ਹੋਛੇ
ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਇਉਂ ਮਰਦੇ
ਹੋਛੇ ਹੋਛੇ ਹੋਛੇ
ਵਿਚ ਗੋਲਵੜ੍ਹ ਦੇ

ਹਾਏ ਮਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕ ਬੇਦੋਸ਼ੇ
ਲੋਕੋ ਨੱਥ ਪਾਵੋ
ਮਛਰੇ ਫਿਰਕੂ ਹੋਛੇ

*(ਇਸ ਦਰਮਿਆਨ ਸੱਤ ਦੇ ਸੱਤ ਪਾਤਰ ਉੱਠ ਖਲੋਦੇ ਹਨ ।
ਇਕਦਮ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੈਅ ਉਦਾਸੀ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਰੋਹ ਵਿਚ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਾਤਰ ਵੀ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਇਕ
ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ (ਕਲਪਿਤ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।)*

ਆਵਾਜ਼ : (ਸੱਤੇ ਪਾਤਰ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।)

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—

ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਦਾ
ਲਹੂ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਦਾ
ਪਰ ਤੂੰ ਬਣਿਆ ਪੱਥਰ ਦਾ ਪੱਥਰ
ਏਥੇ ਲੱਗ ਗਏ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੱਥਰ
ਪੱਥਰ ਤੇਰੇ ਲੋਕ ਪੱਥਰ
ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਤੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ
ਤੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ—
ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ
ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ ਹੈ
ਤੂੰ ਹੈਂ ਉਸ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦਾ ਚਿੰਨ
ਜਿਥੇ ਰਾਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦਿਨ
ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ
ਲੁੱਟ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ
ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਚਿੱਟੀ ਹੋਵੇ
ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਨੀਲੀ ਪੱਗ
ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੂਸਣੀ ਸਾਡੀ ਰੱਤ
ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਹੋਵੇ ਬਰਨਾਲਾ
ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਬੰਸੀ ਲਾਲਾ
ਪਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਰਹਿਣਾ
ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਪਰਨਾਲਾ—

(ਲੈਅ ਵਿਚ ਰੋਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।)

ਪਰ ਹੁਣ ਸਮੇਂ ਨੇ ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਲਿਆ ਹੈ

ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਾਂ ਕਾਂਡ ਆਰੰਭ
 ਇਧਰ ਵੇਖੋ ਬੰਦ ਹੀ ਬੰਦ
 ਉਧਰ ਵੇਖੋ ਬੰਦ ਹੀ ਬੰਦ
 20 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸੀ ਬੰਦ
 21 ਜੂਨ ਹਰਿਆਣਾ ਬੰਦ
 22 ਜੂਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬੰਦ
 23 ਜੂਨ ਨਕੋਦਰ ਬੰਦ
 24 ਜੂਨ ਪਟਿਆਲਾ ਬੰਦ
 25 ਜੂਨ ਅੰਬਾਲਾ ਬੰਦ
 26 ਜੂਨ ਨੂੰ ਮੋਗਾ ਬੰਦ
 ਜਿਧਰ ਵੇਖੋ ਬੰਦ ਹੀ ਬੰਦ
 ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦ
 ਫ਼ਿਰਕੂ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਬੰਦ
 ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਬੰਦ
 ਸਾਰੇ ਭਰਾ-ਮਾਰਾਂ ਦੇ ਬੰਦ

(ਲੈਅ ਵਿਚ ਹੋਰ ਰੋਹ)

ਪਰ ਹੁਣ ਆਵੇਗਾ ਜੂਨ ਸਤਾਈ
 ਸੱਚ ਦੀ ਕਰਕੇ ਸੁਣਵਾਈ
 ਕਾਮਿਆਂ ਜਦੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ
 ਬੰਦ ਦੀ ਇਹ ਜੋ ਰੀਤ ਹੈ ਪਾਈ
 ਹੁਣ ਕਾਮੇ ਕਰਨਗੇ ਐਸਾ ਬੰਦ
 ਹਿੱਲ ਜਾਏਗਾ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ
 ਜਿਸ ਵਿਚ—ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਉਗਰਵਾਦ
 ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ
 ਫੇਰ ਹੋਵੇਗਾ ਐਸਾ ਬੰਦ
 ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ
 ਝੂਠੇ ਬੰਦੇ ਝੂਠਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

(ਲੈਅ ਵਿਚ ਹੋਰ ਜੋਸ਼)

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ—ਤੂੰ ਪੁਆੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ
 ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੇਰਾ ਝਗੜਾ ਉੱਠਦਾ
 ਸਾਡੇ ਖੇਤਾਂ ਨਾਲ ਆ ਜੁੜਦਾ
 ਕਦੀ ਅਬੋਹਰ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਪਿੰਡ ਹਜ਼ਾਰ

ਕਦੀ ਧਰਤੀ ਏਕੜ ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ
 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੂੰ ਚਿੱਟਾ ਹਾਥੀ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਂਗਾ ਰਾਸ
 ਸਾਂਭ ਆਪਣੇ ਗੀਟੇ ਪੱਥਰ ਨੀਲੇ ਚਿੱਟੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ
 ਇਕੋ ਥੈਲੀ ਦੇ ਚੱਟੇ ਵੱਟੇ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਲੈ ਬਿਠਾਲ
 ਇਧਰ ਰਹਿ ਉਧਰ ਰਹਿ, ਰਹਿ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਵਿਚ ਵਿਚਾਲ
 ਪਰ ਖ਼ਾਤਰ ਤੇਰੀ ਅਸੀਂ ਖੇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਕੁਰਬਾਨ
 ਇਹੀ ਹੈ ਸਾਡਾ ਐਲਾਨ—ਇਹੀ ਰਹੂ ਸਾਡਾ ਐਲਾਨ
 ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ
 ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਖ਼ਾਤਰ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ

*(ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪੱਲੂ ਦੇ ਪਲ ਫਰੀਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਰਸ
 ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।)*

ਕੋਰਸ : ਫੀਤਾ ਫੀਤਾ ਫੀਤਾ
 ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ
 ਹੈ ਅੱਜ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ
 ਕੀਤਾ ਕੀਤਾ ਕੀਤਾ
 ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ
 ਜਾਮ ਸਾਂਝਾਂ ਦਾ ਪੀਤਾ
 ਪੀਤਾ ਪੀਤਾ ਪੀਤਾ
 ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ
 ਜਾਮ ਸਾਂਝਾਂ ਦਾ ਪੀਤਾ

(ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਾਟਕ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)